

QUEBEC-EKO KOPERATIBAK

c. harlouchet

Ez gara, inolaz, Ameriketan —kapitalismoaren jauretxe de-
nean— koperatiba mugimendu bortitz bat kausi gogo. Prejuzgo
hau, zinez, desegina dateke, zeren eta Quebec-en inguruetan ez
bait da koperatiba mugimendu handirik.

Bi arrazoin dira, baitipat, Quebec-eko mugimendu hau es-
plikatzeko dutenak. Canada berriki arte ingelesaren maizterlurra
izanik, beronen eragina sofritu du, ideien alorrean bereziki; eta
Inglaterrak sortutako koperatiba mugimenduak, nahi eta nahi ez,
bere oihartzuna ukanen zuen Canadian. Baina gizon bat izan zen
baitipat mugimendu honen sortarazle, eta horra zergatik mugim-
endu hau Quebec-en beste edonon baino gehiago desarroilatu
den; gizon hau *Alphonse Desjardins* dugu. Bera izan zen 1900az
gero Quebec-eko koperatiba-ekintzen teorikoa eta eragilea, batera.

Quebec-eko koperatiba mugimendua berezia da, ikuspegi
hainitzetatik. Leheniko koperatibak aurrezki eta kreditu koperati-
bak izan ziren. Eta oraindik duela guti antolatu dira produkzio-
koperatiba bezala, baserritargoan baitipat, eta kontsumo-kope-
ratiba bezala. Aurrezki eta kreditu koperatibak, halaber, bizitza-
segurantzazko eta istripu-segurantzazko gizarte batzu sortarazi

ditu. Eta oraindik orain, berriz, inbersiorako elkarte bat. Quebec-tar kooperatiba mugimenduak formaziozko kemen egoera ezin hobea ezarri du herrialde guzian, elkargorik aldenduenetan baita.

Hasiera hasieratik dizdiratu zuen mugimenduak Ipar Amerika guzian, Estatu Batuetako Lehendakariaren eskariaz, Alphonse Desjardins deitu zuten bere mugimendua Estatu Batuetako nekazarigoetan funda zezan. Alphonse Desjardins-ek sorturiko iz-tituzioei KUTXA HERRIKOIAK deritzaie Quebec-en, eta KRE-DITU BATUA, aldiz, ingeles Canadian eta Estatu Batuetan.

Artikulu hontan datorkeenak hiru parte ditu, elkarrekiko de-pendentziarik guti dutenak:

- 1) Quebec-eko kooperatiba mugimenduaren kondaira.
- 2) Quebec-eko kooperatiba sailaren deskribamena.
- 3) Kideek nola dakusaten beren idazkiak zehar mu-gimenduaren egoera eta etorkizuna.

1. QUEBEC-EKO KOPERATIBA MUGIMENDUAREN KONDAIRA

Elkarkidegoan edo mutualidadean hasi zen kooperatiba mugimendua 1850 eta 1900 bitartean. Tarte hontan elkarkidego eia gizarte batu hainitz sortu zuen ekonomikoki ergel zen zenbait taldek, erreketan edo hondamendiaren arriskuetatik defendatzea helburu zuela.

Azken gizaldi-burua aldakuntza aldi bat izan zen Quebec-en: antzina famili-ekonomi bat eta finantza beharkizunik gabea izan zena, arian-arian industriaren eta merkatalgoaren ekonomia bilakatzen joan zen, bere diru-beharkizunez berezten zena. Banku-sistemak gordetzen zuen, bai, aurrezki handia, eta behar zituzten prestamenak egiten zizkien handizkiei, baina guti edo batez arduratzen zen aurrezki tipiaz, gutiegi kezkatzen langile klasearen kre-

ditu-beharkizunez. Alphonse Desjardins-ek (1854-1920) idazkitxo bat egin zuen 1912an Herri-Kutxei buruz; hor adiarazten digu bera Kutxa Herrikoia sortzera bultzaratu duen zioa:

Orain arte langileek ez dute ukan, beren kreditu-beharra bete ahal zezaten, asteoroko interesdun prestamena beste jokabiderik, ezkutuko lukurreruarena, menpean jartzen zaion gizagaixoari bere zatia harrapatu gabe inoiz geldituko ez denaren prestamena beste biderik. Bada hor arras uxatu beharreko gaitz sozial eta ekonomikorik; eta zuzengailu bakarra, bide egoki bakarra, hau litzake: organismo sendo eta zalu baten bidez, **herriaren aurrekia herriaren zerbitzuan** ipintzea.

Idea hau orduko europear kreditu-sistemak aztertuz sortu zitzaion, baina haren asmakizuna sistema haiek ipar-ameriketar beharren arabera egokitzean datza.

1900ean Lévis-en, Quebec-en hauzoan, antolatu zuen Alphonse Desjardins-ek bere lehenengo aurrezki eta kreditu kooperatiba. Kutxa Herrikoia deitu zuen, eta egun Ipar Amerika guzian zabaldu den mugimenduaren iturri izan zen. 1920ra arte Quebec-eko parrokiez baliatu zen bere sistema ugaltzeko eta bere kide guziena kooperatiba-printzipioez eta, jakina, erresponsapen-printzipioez hezitzeko. Parroki Kutxa hauk, naturalki, Eskualde Elkargotan birrelkartu ziren; hauek eliz-barruti guzia hartzen zuten, eta heziera eta finantza egitekoa zen berena. 1929ko krisi ekonomikoak Elkargo hauk desegitera eta Quebec-eko Kutxa Herrikoien Federazioa sortzera behartu zituen. Bere heriotza aurretik (1920) Alphonse Desjardins-ek prestatua zedukan eta bozkarazia kooperatiba erakunde zuzendatzerako lehen legea.

40 urteak oparotasun ekonomiko handikoak izan ziren Ameriketan; urte horietan Kutxa Herrikoiek desarroilo handia ukan bait zuten, eta antzina prestamen pretsonalezko ziren zerbitzuetatik prestamen baiturazko edo hipotekarioetara (bizitegi presta-

menetara bereziki) iragan bait ziren. Urte horietan sortu ziren, orobat, Kutxa Herrikoien babeseko seguru-elkarte batzu.

1900eko urteotan osatu ziren, era berean, nekazari kooperatibat; nekazariak konturatzen bait ziren, gero eta gehiago, antolabide horrek beren egintzaren eta salmentaren baldintzak hobegotzeko zukeen garrantziaz.

Oso beranduago agertu ziren kooperatibak arrantzaren, kontsumoaren, bizitegiaren eta beste zerbitzu batzuen sailetan. Artikulu honen bigarren partean ikus daiteke iztituzio guzcion zehaztapen zabal samar bat. Artikuluaren hirugarren partean, aldiz, Quebec-eko kooperatiba mugimenduaren egungo arazoak eta jarraibideak aztertuko ditugu. Hargatik, aipa dezagun hemen kooperatzaileetariko zuhurrenak 40ko urtez gero oharturik zeudela zerearekin: alegia, bi oztopo nagusi dituela oinarri sendo eta efikaz batetan funtsaturiko koperagintzaren desarroiloak: kooperatiba dotrinaren batasun eta zehaztasun gabezia eta ekintza mailan bateratze egokirik eza. Arazo hauei soluzioa aurkitu nahiez sortu zen, hain zuzen, eta Laval Unibertsidadeko zientzia sozialen fakultadearen gidaripean, Quebec-eko Koperagintza Kontseilua. Kontseilu hau kooperatiben eta berauek Boterearen aurrerako zuten harreman-talde baten arteko elkarrizketa-leku zuten.

2. QUEBEC-EKO KOPERATIBA SAILAREN DESKRIBAMENA

Eman dezaiegun begirada bat, nahiz eta arina, Quebec-eko kooperatibei. Lana errazteko, hiru taldetan banatuko ditugu: A) Finantza iztituzioen saila, B) Produkzio saila, C) Kontsumo saila.

Koperatiba batzu ezin sar daitezke banaketa hontan; hauk dira:

—Bizitegi-koperatibak: azken 25 urteotan 9.500 etxe

eraiki dituzte, Gobernuak bizitegi sozialaren finantzamendua bere kontu hartu aurretik.

—Ikasle-koperatibak: hauk aurrezki-kutxakoak edota eskolagaien erosketa koperatibakoak izan ohi dira.

—Desjardins Koperatiba Erakundea: heziera helburu duen elkarte koperatibu bat da, helburu bezala Quebec-eko koperatibetako lankideen heziketa koperatibazko eta teknikoa eta, eskuarki, adinekoen heziketa hartu du.

A) Finantza erakundeen saila

1) *Aurrezki eta kreditu kutxak*

Quebec-eko koperatiba mugimenduaren egikunderik harrigarrienak bide dira, jarraiko zifrek erakutsiko digutenez:

—1.732 kutxa eskualde federakuntza ugari osatuz elkarturik daude, eta hauen zerbitzuak 2.600.000 laguni, jendetzaren % 45i, iristen zaizkio.

—Kutxa hauen diru-suma 2.200.000.000 dolarretara iristen zen kasik 1969-9-30ean.

2) *Seguruko koperatiba-elkarteak*

Gizarte hau motabananatzea zilegi egiten duen irizpide nagusia zera da: kontrol demokratikoa. Kontrol hau segurukideek edo beren ordezkariak egiten bait dute, eta koperatiba mugimenduaren ordezkariak, elkargoa mugimendu horren luzamen bat delarik. Honela, 5 bizitza-seguruko elkargo daude, 240 miloe dolarreko diru-suma batez 5 mila miloe dolarrez goiko seguru bat sostengatzen dutenak; 2 seguru jeneraleko elkargo (erreketa, ebasketa,

etab.), urteko hazibide txit interesgarria dutenak; 223 erreketak mutualidade, hauetarik 157 federakuntza batean bilduak daude eta helburu nagusia beren babeseko mutualidadeak birseguratzea da; federazioan dirauten seguruen diru-suma osoa 600 miloe dolarrez gaindikoa da.

3) *Fidantza-elkartek*

Gutikazko merkatalgo tradizionalen supermekatua den hori bera da fidantza-elkartea beste finantza erakundeetan: han aurki daitezke hainitz zerbitzu bai finantzazko bai fidantzazko (hots, konfidantzan oinarritutako), ondare araudi, bahitura prestamen, balio erabilkortegi, epezkako bahitegi, balio erabilkorrekiko inbertsio, saleroste eta jabego-aldaketa, etab. Quebec-eko fidantza-elkartek 215 miloe dolar baino gehiago administratu ditu 1969an ondasun eta balioetan.

Deskribamen honek adiarazten digu antolatu diren kooperatiben ugaritasun ezberdina, baina ez digu mugimendu horren indarra argiro adiarazten. Kutxa Herrikoiek biltzen dute aurrezki personalaren % 25, Quebec-eko finantza-erakundeetan gordetzen dena: honek bi mila miloe dolar baino gehiagoko kapital multzoa osatzen du.

Kapital hauk ez dira produzikaitz gelditzen. Diru-sumaren % 60 kideei ematen zaie prestamenez; prestamen hauk kontsumoko kreditura zuzendu ohi dira batez ere (pontu hontara itzuliko gara berriro), baina baita bahitura-prestamentara ere —horrela finantziatzen da Quebec-eko hamar bizitegi berritarik bat—. Gainera Kutxek suma inportanteak aurreratzen dizkiete herri-organismo edo kooperatiba batzuei; udalen obligantzetarik % 36, ikastolabatzordeen obligantzetarik % 50, elektrizidade naziotartua elkar-tearen eta Gobernuaren obligantzetatik parte handi bat Kutxek suskribatu dituzte 1967an.

B) Produkzio saila

1) Nekazari-koperatibak

Quebec-eko nekazari-koperatiben egitekoa lankideen produktak komerziagarri egitea da, haiek premiazko tresna profesional oroz hornituz. Herrialdeko 45.000 langile 300 koperatiben baitan daude, eta 300 horietatik 200 Koperatiba Federatuari atxikiak. Nekazari-produktuetatik % 50 baino gehiago koperatibek komertzial egiten dute, eta orobat produkzioan behar diren tresna eta zerbitzuetatik % 33 baino gehiago eskuratzen. Aipa ditzagun: *Granby-ko Nekazari-Koperatiba (Coopérative Agricole de Granby)*, 8.000 lankide dituena eta Canada guziko esne-elaboragintzaren enpresarik handiena nabariki, eta *Quebec-eko Astigar-Azukreakrean Egileak (Les Producteurs de Sucre d'Erables du Quebec)*. 5.000 langile hartzen ditu, hau da, guzietatik % 40, eta guziaren % 55 produzitzen du. Etsenplu bi hauk aski dirateke nekazari-koperatibek duten joera adiarazteko: gero eta bortitzagoak daitezzen, egintza-elkargoak osatzekoa alegia; hau lehendik dauden koperatiben federagintzaz lortzen da.

2) Arrantzale-koperatibak

Quebec-eko itxasertzaldeak arraitan naroak dira; hauetan zehar ibili ziren euskaldunak antzina, 16. eta 17. mendeetan. Arrantza garrantzi handiko ekintza ekonomikoa da eta Quebec-ek bere produkzioaren parte handi bat kanpora saltzen du. *Quebec-eko Arrantzale Batuak (Pêcheurs unis du Quebec)* federazioaren eta honen babeseko koperatiben produkzioa guziaren % 60koa da guti gora-behera. Hala ere, bada sail hontan egitura eta tresnagoaren modernigintzari buruz problemarik eta azken urteotan kapitalista

moldeko gizarte batzuek, fabrika-itsasontzi handiz hornituak, kooperatibei kompetentzia handia egiten diote.

3) *Basa-kooperatibak*

Nahiz eta basoa Quebec-eko aberastasun neurri gabe bat izan, basa-kooperatibek, ehunkada batzuek, ez dute ateratzen aberastasun honetatik apur bat baino. Gehienek, baso-botatzen eta karriatzen, paper- nahiz mueble-lantegi handientzat dihardute.

D) *Kontsumo scila*

Oinarrian salmenta xehezko 206 kooperatiba, CO-OP almazen eta beste aurkitzen dira. CO-OP almazen-federakuntza baten zeregina bere kideen erosketa-leku nagusia izatea da, haiei laguntza tekniko eta erresponsaduna eskainiaz, eta orain gainera federakuntza hau supermerkatuak eraiki gogoz dabil, hiri handietan beste supermerkatuen kompetentzia gairi dezaketenak. Birreratze hau, *Inbersioko Elkargo Kooperatiba-ri (Association Coopérative d'Investissement)* esker izan da, honek hornitzen bait ditu bere kideak eraikuntza berrietarako nahiz lanabesak zaharberritzeko behar dituzten kapitalez, eta orobat saltoki kooperatiben sare bat sortu nahi luke.

Quebec-eko Emakume Elkargo Kooperatibua (*Assotiation Coopérative Féminine*) eta Kontsumitzailearen Informazio eta Babesgoaren Erakundea (*Institut de Protection et d'Information du Consommateur*) mugimendu kooperatibutik sortu direlarik, kontsumitzailearen heziketaz eta babesgoaz arduratzen diren bi antolamendu ditugu.

Bizitza ekonomikoaren alderdi garrantzitsu hau, berriki lortu dituen ondorio onak arren, kanadar, ingelestar edo amerikar ko-

merziatzaileek eta kapitalek nabariki domeinatua izan dute. Hala, arazo guzien % 5 darama soilik kooperatibak, eta tradiziozko komertzio gutikazko edo xeheak, aldiz, % 55, % 40 supermerkatu-kate elkarteak.

3. QUEBEC-EKO KOPERATIBA MUGIMENDUAREN GAURKO ARAZOAK ETA ETORKIZUNA

Labur dezagun Quebec-eko kooperatiba mugimenduaren egoera: produkzio sailean kasik ez dago egon ere (nekazari kooperatibak eta arrantza kooperatibak salbu), eta kontsumo sailean oso guti desarroilatu delarik, pizkortasun bestelakoa daduka, ordea, mugimendu horrek finantza-zerbitzu sailean.

Nola esplikatzen digute egoera hau lankideek eta obserbatzaileek? Lehen esplikapen bat naturalki datorkiguna da: kooperatibak sortu direneko giroa azaltzen digute. Giro hau kanadar-frantses katoliko giroa da eta bereztasun hauk ditu: lur laborantzan eta arrantzan finkatutako ekonomia, ekintza gisa honi aurrea emango dion pentsamoldea, edota ekinbide "nobleak" (teologia, midizina, deretxoa) maiteago dituen ideologia. Ondoan, kanadar-ingeles giroa aurkitzen da, gehienbatean komertziora eta gero industria handi modernura jo duena; giro honek menperatu du politikoki eta baitipat ekonomikoki kanadar-frantses giroa. Lehen aldi batetan, beraz, kooperatiba mugimenduaren eginkizuna lehendik zegoena eta psikologikoki bere baitan zedukana garatzea, desarroilatzea, izan da.

Ikuspegi hontatik, Kutxa Herrikoiak idorokizun txit handi bat izan dira. Ez dute soilki herrialde guziko banketxe gordairuen % 25 biltzea lortu, baizik eta areago denpora luze batean interes neurri jautsi batez eta beti ere diru-sumarekiko proportziozko in-

teres batez prestamen pertsonalak egin dituzten banku bakarrak izan dira haiek. Hau bere jestio erari zor dio (administratzaile guziak gizabide oneko direnez gero) eta banketxe klasikoei diru gutidun bezerogoa axola ez zitzaizkien gertakariari. Gaur, ordea, dena aldatu da: banketxeak datozkien zerbitzuan jarri dira, hontan Kutxa Herrikoiak aurrelari izan direlarik, eta inflazio-bolara gero eta zabalagoak interes neurrien gerla bat dakar, hontan koperatibak bortizki konpetituak direlarik. Halaber, gaur erreditutasunean, jakintsuen azterpenetan eta marketing-ean funtsatutako garai batean bizi gara; garai hontan, azkenik, beharrezko izanen da ordenatzaileez baliatzea eta beroiek domeinatzea. Atzo koperatiben indarra ziren erakunde demokratikoak, haien autonomia, astunegiak dirudite gaur, aldaketa biziko garai hontan.

Ezin baieztatu dezakegu, beraz, gaurko arrakastak problemarik gabeko etorkizun bat garantiatzen duenik, baina badute Kutxek posibletasunik hainitz eta azter ditzagun orain:

- 1) Banketxeak, aurrerantzean, gero eta zerbitzu gehiago egitera deituak daude klienteei; eta hauk, trukez, haiengan konfidantza handia ipintzera behartuak; guzien partehartze koperatibua da, hemen, Kutxa Herrikoien abagunerik onena.
- 2) Informaketa, bilketa eta datuen erabilera elektronikoa, Kutxak erabiltzen hasi diren teknikak, horra Kutxei beren kideen beharrei are lasterrago erantzuten lagun dezaieketenak.
- 3) Kutxak Quebec-eko inbertitzaile inportanteenetakoak dira jadanik, gero eta areago bere zorte ekonomiko eta politikoa bere esku hartu nahi duen gizarte batetan; eta behin partehartze industrial eta komertzialak lortuz gero (eta aurki lortu ahal ukanen dituzte), beren utilidadea herriarena izanen

da, nolabait esateko, eta herri-botereen laguntza ukanen dute.

Kutxei dagokienez, interesa ongi ulertzea aski dute beren desarrolloa segurtatzeko, baina beste alorretan ez da ikusten, ideologi-eragin batez eta batasunera hotsegite batez ezik, nola irits daitezkeen koperatibak premiazko zeregin bat edukitzera; horra kontsumo sailean aztertuko duguna.

Gaurko hiru koperatiba gisa dago Quebec-eko kontsumatzaileen zerbitzuan:

- 1) Koperatiba klasiko gisakoak, populu guzian saldu baina irabaziak beren kideen artean soilik banatzen dituztenak.
- 2) Ordinketa zuzeneko saltokiak: beren kideei soilik saltzen dizkiete merkantziak handizkako prezioan, salketaren gastuak aste oroko kuota jaso samar batez betetzen direlarik.
- 3) Hedadura handiko saltokiak: kideei saltzen diete soilik eta beren salmenta gastuak eta inbersioak ordaintzeko salmentari kenduriko huskeria batez baliatzen dira eta ez dute inolako irabazirik banatzen.

Lehenengo koperatiba erak, gutikazko komerzio klasikoak berdin, ezin dezaioke euts supermerkatuen indar komertzialari; honek erosleei prezio hobeak eskaini ahal dizkie eta irabazi handiak lortu bide batez. Bigarrenengo era aski trabatsua da baina ondorio onak eman ditzake elkargo tipietan. Hirugarrenengoak dirudi, zinez, koperatiba mugimenduaren egiazko bidea. Lehenengo supermerkatu koperatibua Montreal-en irekia izan da 1969an, bigarrenengo 1972an irekia izanena da, eta herrialdea zehar proiektatuak daude beste batzu.

Azter ditzagun supermerkatu koperatibu hauen bereztasunak:

ezin daitezke hara koperatibakideak besterik ailega, baina aisia da guziz kide egiteko behar den baldintza soziala eta hortarako egiten den diru-ipinketak ez du koperatibako kapitalaren parte tipi bat baino osatzen. Supermerkatu hauk ezin daitezke eraiki beste erakunde koperatibuek hasierako diru-ipinketa bat egin ezean, eta hauk autofinantza daitezkeenean ezik. Oraingoan, neurri tipi batetan, supermerkatu kapitalistei konpetentzia serio bat egitera iritsi dira, baina beren garrantzia hazten diharduela gate handiak mehatxatzeraino iritsiko balira, hauk ez lirake menperatzen utziko kontra gogorra egin gabe. Honela sortuko bide litzakeen borrokak beren etsaiarengan gaitzesten dituen bideak erabiltzera bultza litzake koperatibak: publizidade gehiegia, prezio txit jausiak eroslea bereganatzeko den zenbait gairen gain, eta hor galtzen dena jasotzearen beste zenbait gaiekiko irabazi lodiak, etab. Arrisku hau uxatzeko, beharrezko izanen zaie koperatibei, erosleria bereganatzeko, gateek ezartzen dieten esplotazio kapitalista ezagutaraztea. Koperatibek ez dezakete, beraz, ideologia ahantz.

Herstusun larria sail honena, zeinek eramanen du Quebec-en kontsumitzen diren produktu guzien alorra? Herriak berak bere koperatibak direla bide ala kapitalistek —gehienbat arrotzak—, Quebec-eko aurrerakuntzaz deus edo oso guti arduratzen direnak? Koperatiba mugimendua aurrera doa astiroki, oraino ozta-ozta iratzarri ere egin da elkarrarteko egitarauetara, baina gizon ospedun franko badu bere baitan.

Quebec-eko koperatiba mugimendua seriozki eta gertutik zaindu beharrean aurkitzen da kontsumo saila, bere etorkizunari dagokionez; finantza sailean, aldiz, eredu bat da, beste inon kasik berdindua izan ez den eredu. Aitzitik, ez du oraino bere desarroiloa sumatu industriazko produkzioaren sailean, eta hemen bai esan daitekeela Quebec-eko giroa azaltzen duela zintzoki.